

Չրահաւորներն են վիշապ
Բազկէ՛ շինուած, ո՛չ մտաբէն.
Անոնց կողքին՝ բիւր աչքեր
Ինչպէս հընոց կը ծըխեն.
Մինարէզարդ մըզկիթներ՝
Չոր դեռ Գիշեր կը պատէ.
Ահմէտ, Վալիտէ,
Այա Սուփրայներ՝
Չուլուած պողպատէ ...:

Հ. Կ. Տ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նորածին թերթեր. — Ազգագրական հանդէս. —
Մուրճ. — Ատրպէտի մոր գիրքը. — Արշակ
Աբախանի «Սալմաստը»:

Այս պահուս, երբ դարազուի մ'իբ ցաւագին
երկունքին մէջն է, երկու բան ի կովկաս՝ իրենց
ծագանն նպաստաւոր եղանակը կը վայելեն.

Հրապարակախօսութիւն, Երգծանք:

Մին՝ Աերն է, որ կը լուսաւորէ, կը խորա-
գանէ, կ'ուղղէ, կը խանդավառէ, կը հանէ ժո-
ղովուրդը Ապագային ընդ առաջ. միւսն՝ Ատե-
լութիւնը, որ կոտի դաշտը կ'իջնայ գինուած...
ժպիտով: Քալանթարի Մյակին կը միանան ու
գեւորութեան այս շրջանին, Չունգը, (տիկ-
Քալանթար), Նոր խօսքեր, Կովկասի առաւօտ,
Կովկասի կէսոր, Կովկասի երկերոյ: Մափրիշ,
Խաղաբայա նոյն խաղաղանիշ դերը կը շարու-
նակեն՝ զբօսալի ձեւի մը տակ, որ ահնշուտ լա-
ւազոյն է քան Կուսակցական պայքարներու
այն ձեւը, որով հրապարակագիրներէն ոմանք,
իրենց գաղափարներուն հետ, տմարդութեան օ-
րինակը կու տան ժողովրդեան:

Ազգագրական ընկերութիւնը վերակազմուած
է և սկսած գործունէութեան՝ ընդարձակագոյն
կանոնադրութեամբք. հայ վաճառականներու ըն-
կերակցութիւն մ'իբ զոյուրեղեմ կ'ապահովէ,
հայ գիտուններու խումբ մ'իբ յաշտութիւնը:
Ընկերութիւնը, որուն գործիքը պիտի ըլլայ Ազ-
գագրական հանդէսը, սահմանած է ճառախօսու-
թիւններ, ընթերցումներ, գիտական արշաւանք-
ներ, հնախօսական պեղումներ: Գտնել ու պահ-
պանել կովկասի և Հայաստանի հնութիւնները.
— ահապակի իր նպատակը: Իրուանդ լա-
լայեանց, Խմբագիրը, պեղումներ կատարած է ի
Նոր Պայէզիտ, Աբեղեան հայ գրականութեան
պիտի ընծայէ ժողովրդական դիցապատմութիւ-
նը: Ազգագրական հանդէսի թիւ Ե Ե Ե Ե Ե Ե Ե Ե
կը խոստանան, իրենց ճոխ և հետաքրքիր բո-

վանդակութեամբ, այն յաշտութիւնը՝ զոր ա-
մէն հայ սիրտ կը մաղթէ իրեն:

(Յօդուածներն են թիւ գրքի մէջ. Մ. Աբեղեա-
նի Հայ ժողովրդական վկայք, Ե. Լալայեանի
Մասնայ ծախի, նոր Բայէզիտի բարբառով. Գ.
Ք. Նժդէնեանի Այալիէտ բանաւոր գրականու-
թիւն. Գ. Լեւոնեանի Հայ աշուղներ. Սամուէ-
լեանի Հայ ընտանեկան պայտաւունքը. Կ. Կոս-
տանեանի Պոռոգ և Տոնայր. Լալայեանի Վայոց
ձոր ազգագրութիւն. Ե. Լալայեանի Նոր-Քա-
լազիտի գաւառ, բնագրութիւն. Ե. Լալայեանի
Նախիչեւանի ոստիկանական շրջան. Ի. Յա-
րութիւնեանի Մակար եպիսկոպոս Բարխուդա-
րեան. — այս հատորին կ'ընկերեն 14 պատկեր-
ներ որոնցմէ՝ գիտական կարեւորութիւն ունին
Նախիչեւանում գտնուած հնագիտական իրեր
և Երաժշտական գործիքներ:

Յօդուածներն են թիւ հատորի մէջ. Ե. Լա-
լայեանի Նոր Քալազիտի գաւառ, Մ. Աբեղեա-
նի Հայ ժողովրդական վկայք, Ե. Լալայեանի
խոստում Չալ, խորալով քաղաք, Կաղան-
րատ-Շահ. Կ. Կոստանեանի Գաւառ վարդապետ
Աւաւայ որդի. Ե. Լալայեանի Վայոց ձոր, Ի.
Սամուէլեանի Հայ ընտանեկան պայտաւունքը,
Բ. Խալաթեանի Մատենախօսութիւն, Հայ ազ-
գագրութիւնը, Ազգագրական ընկերութեան կա-
նոնադրութիւն, Կարա-Մուրադ:

Պատկերներն են թիւ հատորի մէջ. Նոր պայ-
գիտի դամբաններ, Կենդան Վայոց ձորում:

*

Ազգագրական Հանդէսին հետ յիշատակու-
թեան արժանի է, իրբեւ պատկանող նոյն մաս-
նագիտութեան, Արշակ Արայեանի Սալմաստը:
Հատորը զովելի է գիտական ծրագրով ու
խնամուած գործադրութեամբը: Չարդաւուած է
նաեւ աշխարհագրական քարտեզով մը:

(Բովանդակութիւն. Սարմատի տեղագրու-
րիւնը, Հայաբնակ գիւղերը, Հայ ընկերակներ
իւր: Մարաբախական տեղեկութիւններ. Հայն-
րի ընկերակներն, Ընտանեկան սովորութիւն-
ներ, Հաւատք, բանաւոր գրականութիւն, Խոյն
և Սարմատի վիճակագրական ցուցակ):

*

Մուրճի Ե Ե Ե Ե Ե (Յուլիս) կը պարունակէ թա-
ւորեղութիւն մը՝ Լեւոն Մանուէլեանէ, Երեք ա-
րարտածով. «Վերածնունդը». տեսարանն է
կովկասի մէջ, և քննութեան առարկայ՝ դերա-
սանութեան հակոյններու և առնչապատմութիւն
կամքին վրայ գործադրուած բնութիւնը՝ ծնող-
ներու կողմէ: Հաճելի կերպով երգուած է նոյն
բանաստեղծէն՝ բնութեան միջիթարիշ ոյժը. (Ե-
թէ յոգնեցիր կենեպի մէջ) և նախկին «Սե-
րունդներ»-ու վերջնական պարտութիւնը՝ յաղ-
թական նուազածութեամբ յառաջող գաղափար-
ներէ:

Գ. Ն. Մառ՝ Անոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ
մէջ վրացերէն խառն (պատկեր) բառը գտնելով
եզրակացուցած է թէ հոն կը բնակէին քաղկե-

դոնականներ, որ կ'երեւի կրօնքի հետ՝ ազգու-
թիւնին եւս սկսած էին փոխել: Պ. Լէօ հարկ
չի տեսներ այդ հետեւանքն հանելու: Պ. Սրա-
սիսան, նոյն կէտը քննելով, հաւանական կը
համարի որ խոստ բառը հայերէնի մէջ առան-
ձինն զոյութիւն ունենած ըլլայ (հմտ. խաչ-
տարդիս, խառնուտիկ, և այլն): Քաղաքական
կեանքը, հայկական ու միջազգային, ուսումնա-
սիրուած են առանձին հետաքրքրական բաժին-
ներով: Թարգմանութեանց մէջ ուշագրաւ է «Հա-
ճի բաճաք», վէպ պարսկական կեանքէ՝ Զէյնս
Մորիէրի:

(Եթեմեարդ թիւը՝ բաց ի վերոյիշեալներէն՝
կը պարունակէ հետեւեալ հատումները. վահ.
Տ. Գր. ի էյեցիա, ոտ. Աթոսի ձիւարանդո-
յի յողորհիւններէ, Մորիս Լըվէի Մեղմացուցիչ
պարագայներ. Ն. ի Ֆիլյանտիս, Սալիւմանի
Պերճախօս րուշր և մեղմացուցիչ պարագայ-
ներ, Անկախի Մօտիկ անցիայից, Բ. իշխանեա-
նի կալի Մարքսի և Մարքսիզմը, մատենախօ-
սութիւն, նոր ստացուած գրքեր, ներքին պար-
բերական հրատարակութիւններ, Լեւոն Սար-
գսեանի Թիւրքաւայելիի հարցը, Լէօյի Հայոց
հարցը):

*

Արարկեւ գրական ասպարէս վերադարձած է
հատորիկով մը՝ որուն նիւթն է ընկերաբանա-
կան հարց մը. «Հողատիրութիւնը կովկասում»: Դա-
տաստանի ենթարկած է թաթար բէգերու
անշուքիւնները նկատմամբ մշակներուն, ու
դատապարտած զանոնք նոյն իսկ Ղուրանի օ-
րէնքներով. հեղինակը կը յանգի այն եզրակա-
ցութեան՝ թէ նոյն իսկ իրաւաբանական տեսա-
կէտով կովկասեան հողը հասարակաց ստա-
ցուածք մ'է, որուն տէրեր պէտք է տայ, — բան-
ւորները, վերջին պահուն կը ստանանք նոյն հե-
ղինակէն իժմանքներ, ընդարձակ վէպ՝ Տանկա-
հայերու կեանքէն:

Կովկասի առօրեայ թերթերը, Մյակ, Ալիք,
կայծ, և այլն, հասարակական հարցերով զբա-
ղած են. տեւող մը կ'ոգեւորէ զանոնք. զաղա-
փարները կայծակներու նման կը չողան հայ
ժողովրդեան գլխուն վերեւ: Ժողովրդեան ոգե-
ւորութիւնը և շնչասպառ սպասումը ներկայա-
ցնող այդ թերթերը անմահ պիտի մնան, ըլլա-
յով, ապագային համար, ամբողջ ժողովրդեան
մ'հոգեբանական գիրքը:

Ոչ աք կը խորհի գեղագիտական գրականութեան
վրայ. բայց իրաւունքի պահանջները, արդա-
րութեան ձայնը, ամէն ինչ՝ որ ներշնչուած է
բուռն կրթ մեծ դէպքերէ՝ ինքնին գրական գե-
ղեցութիւն մ'են: Եւ կը տեսնուին կովկասեան
թերթերու մէջ, անփոփոխ համեմատութիւն-
ներով՝ որով կը բարձրանան, միասին, գրակա-
նութիւնն ու քաղաքացիական կեանքը:

Ի.

ՆՈՐԱՎԵՊ

ԱՐՄԵՆԱԿԻՆ ՅՈՅՍԵՐԸ

(Շար. տհ'ս էջ 429)

Երկրորդ օրը նորէն կանուխ սկսան ի-
րենց գործին. Արմենակ դարբինի ընդար-
ձակ գործատան մ'առջեւէն կ'անցնէր
«Միսնելոյ» պոռալով. Ներսը՝ աշխա-
տաւորներէն մէկը կը հարցնէր իր ընկե-
րջը.

— Սա տղան հայ չմըհար բեզի:

— Նայուածքը կը ցուցնէ որ օտարա-
կան մ'է, կրնայ կարծիքդ ճիշդ ըլլալ:

— Մեզի ալ այդ հասակով աշխատա-
ւոր մը պէտք էր:

— Հայ է, հայ, «Աստուած» բառը
լսեցի:

— Մեզի ալ աշակերտ մը պէտք է,
կրկնեց նոյնը աւելի բարձր ձայնով. այն-
պէս որ լսեց զայն Արմենակ և մրոտ դէմ-
քը անոնց դարձուց տարակուսանքի ժպի-
տով:

— Հայ ես, հարցուց աշխատաւորնե-
րէն մէկը:

— Հայ եմ. Աստուած զրկեց զձեզ աղ-
բարներս. հոս լեզու չեմ գիտեր, բան չեմ
գիտեր. — և ան՝ հայրենիքի սովատանջ կա-
րօտով մը անոնց պլլուեցաւ:

Դարբինները վայրկեան մը ձգած Ար-
մենակը՝ Ամերիկացի վարպետին հետ խօ-
սեցան, պատահաւոր չգիտցած լեզուով:
Այդ համառօտ խօսակցութենէն ետքը՝ վար-
պետը մրոտ շրթունքներով համբուրեց իր
աշակերտին ճակատը, սեւ արցունքի կա-
թիլներ թողլով անոր երեսին վրայ, և
վայրկեան մը անխօսուէ սրտեղ իրարու
ջանք քանքր ըսին ... Հեռացաւ վարպետը.
ջանի մ'անգամ Արմենակ դարձած՝ ժպի-
տով և ձեռքերով բարեւեց զինքը ... որ
ալ չտեսնուեցաւ:

Երբ ալ միմեցաւ՝ հայ դարբինները Ար-
մենակին քիչ մը ուսելիք բերին. ափ մը